

TORE SELLBERG:

Maktens vägar

Den bok, som Erik Anners i slutet av mars gav ut och som behandlar "Den socialdemokratiska maktapparaten", har bankdirektör Tore Sellberg både recenserat och kommenterat i sin artikel. En stor maktapparat är en nödvändig förutsättning för att säkerställa ett maktinnehav, menar han, men den är inte alltid tillräcklig. Tillfälligheter, som den tjeckoslovakiska krisen 1968 som avgjorde det svenska riksdagsvalet, kan spela in. Men apparaten är betydelsefull och den har betytt oerhört mycket för att konsolidera maktinnehavet för socialdemokraterna. Inte minst har dessa haft hjälp av att betydande summor skattemedel tillförts dem med metoder som tyder på en häpnadsväckande fördomsfrihet, slutar han.

Vad är makt? Vem har makt och varför? Hur utövas makt och genom vem eller vad? Hur växlar makt och varför? Detta är exempel på en del av de frågor som filosofer och rättslärda ställt sig i alla tider. Några slutgiltiga svar på frågorna har vi aldrig fått och det är helt begripligt, för några svar giltiga för olika tider och förhållanden finns säkerligen inte. Vad som har varit riktiga analyser och tillfredsställande svar i ett skede, har tett sig helt förlegat under en annan period och i andra delar av världen. Vad man alltså med någon visshet torde kunna säga det är, att allt flyter och växlar på detta område som på så många andra.

Det torde sålunda vara helt klart att det var otänkbart för endast 10–15 år sedan, att ett par energiska och orädda journalister i Washington Post skulle ha kunnat kasta en amerikansk president ur sadeln. Ett kanske ännu mera drastiskt exempel på hur nyckfull och oberäknelig maktpositionen kan te sig är Pomperipossaspektaklet. Här har i månader, som man trodde, mäktiga organisationer av advokater, tandläkare, företagare, skattebetalare m fl bitterligen klagat sin nöd och deras tidskrifter har med prudentlig dokumentation påvisat de absurda skattekonsekvenserna av Haga II-överenskommelsen. Allt detta har inte ens åstadkommit en ögonbrynshöjning i Kanslihuset och inte en rad i dagstidningarna och ej heller ett ord i radio och TV. Men så kommer den populära världskändisen med sin saga om Pomperipossa, och hela maktapparaten skakar i frossa och publiciteten blir näst intill oändlig.

Om man sålunda inte riktigt vet vad som under olika förhållanden verkligen konsti-

tuerar en säker makt, är det ändå oomtvistligt att man i ett nutida samhälle behöver en utomordentligt vitt förgrenad apparat för att utöva och säkerställa maktpositioner. Det är emellertid, såsom jag ser det, inte alldeles säkert att en stor och välutvecklad maktapparat i alla lägen är en tillräcklig förutsättning för att säkerställa maktinnehavet, men det är utan tvekan en nödvändig förutsättning. Det är därför av stort intresse att få den socialdemokratiska maktapparaten belyst som tjänstgjort, framvuxit och förnyats under ett rekordmässigt 44-årigt regeringsinnehav.

Professor Erik Anners har på ett förtjänstfullt sätt gjort detta i boken "Den socialdemokratiska maktapparaten". Han ger en bred beskrivning över hur denna maktapparat i alla sina förgreningar utvecklats, formats och förändrats och han dissekerar dess olika beståndsdelar med imponerande kunskaper och akkuratess.

Hur det varit möjligt

Anners frågar sig hur det kunnat vara möjligt att socialdemokratin varit i stånd att behålla maktinnehavet obrutet, trots att obestriddliga och betydande misslyckanden förekommit. Han vidgår att oppositionen varit svag och splittrad, men menar ändå att misslyckandena skulle varit tillräckliga för att kasta regeringen över ända om man inte hade haft sin överväldigande maktapparat till förfogande. Det ligger säkert mycket av förklaringen i detta, men det är ändå knappast hela förklaringen. Anners pekar själv på krisen i Tjeckoslovakien 1968 som en händelse

som plötsligt kastade om hela opinionsläget. Man kan peka på andra företeelser som t ex ATP-striden 10 år tidigare. Hade oppositionen då förstått vad det handlade om, hade en maktavlösning tätt sig tämligen naturlig. Man kan också mera allmänt säga att själva "tidsandan" (ett något obestämt och luddigt begrepp) varit gynnsam för socialdemokratin i väsentliga avseenden. Det förhåller sig ingalunda renodlat så, men på det hela taget har viktiga tendenser i efterkrigsutvecklingen i hela den västerländska världen verkat i samma riktning som socialdemokratin alldeles oberoende av om regeringsmakten varit konservativ, liberal eller socialdemokratisk.

Man kan också ifrågasätta om det obrutna maktinnehavet hade varit möjligt utan TV. En framstående politiker sade resignerat till mig strax efter ett val i TV-valens tidigaste skede, att hädanefter får man företräda en dubbel politik. En som passar i TV och en som man verkligen står för. Alla har nog inte haft samma möjligheter att smidigt anlägga denna dubbla roll.

Dessa reflektioner innebär ingalunda att den maktapparat Anners skildrar inte varit ytterst betydelsefull. Utan den hade det med all sannolikhet inte varit möjligt att under så lång tid säkerställa maktställningen. Den intressantaste frågan är likväl om den varit avgörande. Om inte extra hjälp kommit från t ex tendenserna i tiden, ATP, Sovjets inmarsch i Tjeckoslovakien, TV, m m. Hade det då hjälpt med en aldrig så vittförgrenad och slagkraftig maktapparat?

Det stora kombinatet

Anners beskriver de olika delarna av maktapparaten med stor omsorg och gedigen dokumentation. Det är väl knappast något alldeles nytt som kommit i dagen, men att på detta sätt få en samlad redogörelse för hela maktkombinatet är nytt och av stort värde. Anners klargör på ett särskilt förtjänstfullt sätt hur de olika delarna av maktapparaten, vilka i och för sig kan förefalla att inte ha så mycket med varandra att göra, ändå systematiskt är förenade genom personalunioner. Han visar också klart hur berättigat det var av förre statsministern när han förmanade nuvarande statsministern att lyssna till "rörelsen" och inte till partiet, ty det är onekligen fråga om en ytterligt vitt förgrenad och differentierad rörelse och ingalunda bara ett parti med sedvanliga sidoorganisationer.

Jag skall inte här närmare redogöra för författarens ingående behandling av de olika delar som den totala maktapparaten består av, men det kan vara skäl i att understryka den väsentliga skillnad som föreligger mellan de olika delarna. Författaren markerar också detta genom att hänföra en grupp av organisationer till den "socialdemokratiske storfinansen". Distinktionen är i och för sig väl befogad, men man kan ändå ifrågasätta var gränsen skall dras. Det förhåller sig onekligen så att en del ursprungligen klart ideella rörelser under årens lopp blivit alltmer kommersialiserade, troligen inte till odelat behag för socialdemokratin. Men nödvändigheten har uppenbarligen utövat en alltför stark press. Folkets Hus- och Folkets Park-organisationen liksom Reso-organisationen är, synes det mig, ganska typiska

exempel på detta. Det kan alltså vara en smaksak om man också skall hänföra dessa till storfinansen.

Det torde också förhålla sig så att de olika delarna av maktapparaten under olika skeden och förhållanden varit av högst olikartad betydelse. Det kan heller inte uteslutas att vissa delar periodvis varit till mer besvär än hjälp. Det är dock alldeles uppenbart, att t ex det symbiotiska förhållandet till fackförningsrörelsen och isynnerhet LO varit av yttersta betydelse, även om det inte alltid varit alldeles gnisselfritt. Samma övervägande positiva tjänst har Unga Örnar och ABF utfört. Detsamma gäller i allt väsentligt också SSU, även om alltför radikala framstötter tidvis vållat både irritation och reellt besvär.

Helt positiv har också uppknytningen av Pensionärernas Riksorganisation varit. Där emot torde litet mera nattståndna rörelser som t ex Folkets Hus- och Folkets Park-organisationerna periodvis vållat mer besvär än gagn. Detsamma, men av helt andra skäl, torde också gälla den militanta och politiskt oberäknliga hyresgästorganisationen. Socialdemokratin har obestridligen haft fördel av att Hyresgästernas Riksförbund framstår som en klart socialdemokratisk organisation, men när organisationen gjort alltför oberäknliga turer kan den också ha varit en belastning.

Vid den annars så omsorgsfulla redogörelse, som Anners städse ger, är det för övrigt märkligt att han vid behandlingen av hyresgästorganisationen inte anger att hyresgäströrelsen fått förhandlingsmonopol för alla hyresgäster oavsett medlemskap i de hyreshöjningsförhandlingar, som pågått sedan

ett halvår tillbaks och som alltjämt pågår. Det är ju här fråga om ett rätt enastående övergrepp mot en ickeorganiserad majoritet. Detta övergrepp, som Riksdagen svarar för, ter sig dock möjligen i en annan dager, om man vet att fastighetsägarna systematiskt sedan flera år tvingat hyresgästerna att betrakta hyresgästorganisationen som enda förhandlingspart. Fastighetsägarna har genomgående åberopat förhandlingar med Hyresgästföreningen för bestämmelser gällande för hyresgästerna, alldeles oavsett om icke en enda av fastighetsägarens hyresgäster varit medlem i Hyresgästföreningen. Märkligt nog nämner Anners inte heller detta.

När det gäller den mera egentliga socialdemokratiska storfinansen KF, Folksam, OK, Riksbyggen, BPA, osv har självfallet den nära anknytningen till dessa mäktiga organisationer varit till stort gagn. Det är dock troligt att även dessa maktcentra stundom vållat betydande besvär. Detta kan isynnerhet ha varit fallet när de alltför omaskerat krävt en privilegierad behandling som varit svår att försvara offentligt. Det finns exempel på sådana incidenter. Man har klarat det genom att hålla god min på båda sidor, men att irritationen i vissa fall varit betydande är omiskännligt.

De olika motsättningarna

Trots den brett och djupt förgrenade maktapparaten har socialdemokratin vid vissa tillfällen haft svårt att fånga upp och tackla betydande tendenser i tiden. Studentopinionerna i slutet av 60-talet, "gröna vågen",

FNL m m är exempel på detta. Man kan härvidlag med tanke på socialdemokratiska partiets enastående flexibilitet fråga sig, om själva den vitt förgrenade maktapparaten varit ett hinder för en eljest möjlig snabbare anpassning. Det kan inte uteslutas, för dels är maktapparaten i vissa avseenden traditionell och konservativ och i andra avseenden höggradigt kommersialiserad. Båda dessa företeelser kan verka som drivankare när det gäller snabba anpassningsrörelser.

Det är heller inte alldeles otroligt att situationer framdeles kan uppkomma, då apparaten mera blir till hinder än till gagn för ett snabbt uppfångande av slagkraftiga opinioner. Man kan nog dessutom se en framtida motsättning. Det långa regeringsinnehavet har gjort att socialdemokratin har kunnat cementera hela samhällsförvaltningen med akademiskt utbildade och politiskt medvetna anhängare. Dessa torde som regel i ingen eller ytterst ringa grad ha kontakt med de egentliga folkrörelserna. Det är också troligt att många betraktar denna tungrodda koloss som svärbemästrad och otjänlig och som ett hinder för en smidig och effektiv teknisk professionell förvaltning. Det skulle knappast förvåna, om denna latent motståndning vid ett eventuellt förnyat socialdemokratiskt regeringsinnehav framdeles kan komma i dagen som en mera uppenbar konfrontation.

Det är dessutom uppenbart att socialdemokraterna generellt sett varit minst lyckosamma beträffande just den akademiska ungdomen. Man kan föreställa sig att man skulle vara beredd att både satsa och offra åtskilligt, om man kunde åstadkomma en li-

ka elegant och problemfri uppknytning av denna ungdom som man lyckats få till stånd med pensionärerna.

Jag har här framfört vissa reflektioner som Erik Anners' bok givit anledning till men som delvis ligger vid sidan av. Även om dessa reflektioner ibland inneburit en anorlunda synvinkel, är det obestridligt att den maktapparat, som Anners beskriver, betydtt oerhört mycket för bevästandet och kon-

solideringen av den långa socialdemokratiska maktställningen. Inte minst betydelsefullt har det härvid varit att de allra flesta organisationer med stor skicklighet och finurlighet lyckats få betydande summor skattemedel till sin verksamhet. Inte så sällan har härvid en häpnadsväckande fördomsfrihet fått träda i skicklighetens och finurlighetens ställe, när de båda sistnämnda resurserna inte räckt till.

BERG & HJELT Advokatbyrå KB

Nybrogatan 7, 114 34 Stockholm

Telefon vx 23 73 70

Advokat *Gunnar Berg*, Advokat *Richard W. Hjelt*. Advokat *Åke Hane-Weijman*.

Advokat *Carl Patric Ossbahr*. Advokat *Erik af Petersens*.

Jur. kand., civ.ek. *James Tuveson*.